ॐ

संस्कृतभारती (उत्तरतमिल्नाडु)

पत्राचारद्वारासंस्कृतम्

(शिक्षा जूलै 2023 – उत्तरदीपिका)

प्रथमो भाग:

(उत्तराणि अत्र एव लिखत)

I (अ) अध: दत्तानां कृदन्तानाम् इतरे वचनरूपे लिखत । (6)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
१)	पठन्	पठन्तौ	पठन्त:
२)	विराजमानाम्	विराजमाने	विराजमाना:
३)	हे लिखन्ति	हे लिखन्त्यौ	हे लिखन्त्य:
४)	कुर्वता	कुर्वद्भ्याम्	कुर्वद्भि:
५)	खिद्यमानायाम्	खिद्यमानयो:	खिद्यमानासु
६)	क्रीडन्तम्	क्रीडन्तौ	क्रीडत:

(आ) आवरणे दत्तस्य क्रियापदस्य उचितं शतृ / शानच् प्रत्ययान्तं रूपं रिक्तस्थाने लिखत । (10)

१) आतपे चलन्तीभ्य: महिलाभ्य: शीतपानं रोचते । (चलति)

२) सिंहं दृष्टवत्या: धेनो: पादा: कम्पमाना: आसन् । (कम्पते)

३) असत्यं कथयति तस्मिन् मम विश्वास: नास्ति । (कथयति)

४) दिलीप: गच्छन्तीं नन्दिनीम् अनुसृतवान् । (गच्छति)

५) मीराबायी अनेकानि कष्टानि सहमाना क्षमया जीवति स्म । (सहते)

६) जना: आकाशे उड्डयमानं विमानं पश्यन्ति । (उड्डयते)

७) अहितुण्डिक: सर्पं गृह्णन् गच्छति । (गृह्णाति)

८) पितु: उद्गच्छत: कोपात् पुत्र: भीत: । (उद्गच्छति)

९) सत्यं वदन्त्या भवत्या सर्वं साध्यते । (वदति)

१०) वर्धमानेषु बालकेषु गोपाल: उन्नततम: । (वर्धते)

(इ) सति-सप्तमी प्रयोगं कृत्वा वाक्यानि लिखत । (3)

१) पुत्र: प्रवासत: आगत: । जनक: सन्तुष्ट: ।

पुत्रे प्रवासत: आगते सति जनक: सन्तुष्ट:

२) यदा शिशु: रुदन् आसीत् तदा माता आगतवती ।

शिशौ रुदति सति माता आगतवती ।

३) यदा वानर्य: कूर्दमाना: आसन् तदा बालिका: हसितवत्य: ।

वानरीषु कूर्दमानासु सतीषु बालिका: हसितवत्य: ।

(ई) सन्धिं कृत्वा सन्धिनाम लिखत । (पञ्चानाम्) (5)

१) न वेदा: + न यज्ञा: २) धर्म्यात् + हि ३) कुर्वन् + आस्ते ४) शिष्य: + ते

५) तस्मात् + मनुष्येषु ६) एतत् + ऋतम्

पदम्	सन्धिनाम
१) न वेदा + न यज्ञा:	विसर्गस्य लोप:
२) धर्म्याद्धि	पूर्वसवर्णसन्धि:
३) कुर्वन्नास्ते	ङमुडागमसन्धि:
४) शिष्यस्ते	विसर्गस्य सकारादेश:
५) तस्मान्मनुष्येषु	अनुनासिकसन्धि:
६) एतदृतम्	जश्त्वसन्धि:

(उ) सन्धिं विभज्य सन्धिनाम लिखत । (पञ्चानाम्) (5)

१) युद्धाच्छ्रेय: २) मृत्युर्ध्रुवम् ३) उट्टङ्कनम् ४) आब्रह्मभुवनाल्लोक:

५) आश्चर्यवच्च ६) षट्कोण:

सन्धि-विभाग:	सन्धिनाम
१) युद्धात् + श्रेय:	छत्वसन्धि:
२) मृत्यु: + ध्रुवम्	विसर्गस्य रेफ:
३) उत् + टङ्कनम्	ष्टुत्वसन्धि:

४) आब्रह्मभुवनात् + लोक: परसवर्णसन्धि:

५) आश्चर्यवत् + च श्चुत्वसन्धि:

६) षड् + कोणः चर्त्वसन्धि:

ऊ) एतानि पदानि उपयुज्य वाक्यानि रचयत। (पञ्चानाम्) (5)

१) भुञ्जान: २) उवाच ३) दास्यति ४) आगत्य ५) पठ्यताम् ६) पातव्यम्

ऋ) उचितं कृदन्तरूपं / लकाररूपं लिखत। (5)

१) वने सिंहै: गर्ज्यते। (गर्ज् - भावे)

२) धनिक: भिक्षुकाय धनं दद्यात्। (दा - विधिलिङ्)

३) सेवकेन पात्राणि मार्जनीयानि। (मार्ज् - अनीयर्)

४) सीतायां पाठं पठितवत्यां सत्यां अग्रजा संतुष्टा। (पठ् - क्तवतु)

५) छात्र: कक्ष्यां प्रविश्य उपविष्टवान्। (प्र + विश् - ल्यप्)

६) अनुज: जलं पातुं पाकशालाम् अगच्छत्। (पा - तुमुन्)

७) संन्यासी भूतले शेते। (शीङ् – लट्)

८) मया संस्कृतपरीक्षा उत्तीर्णा। (उत् + तृ - क्त:)

९) हरिण: तृणम् अखादत्। (खाद् - लङ्)

१०) युवक: गीतं श्रृण्वन् नृत्यं करोति । (श्रु - शतृ)

ऋ) उचितं पदम् (√) इति चिह्नेन अङ्कयत । (5)

√

उदा : - कर्तृपदम्- एकवचनम्- पुं. (क: / कम् / केन)

१) ददती ~~इति पदम्~~ (शतृ / लट् / क्तवतु)

२) 'वसति'- अस्य भावे प्रयोग: (वसिते / उष्यते / वस्यते)

३) पुनर्मिलाम: - अत्र क: सन्धि: ? (लोप: / रेफ: / उकार:)

४) ज्ञापकक्रिया (विशेषक्रियापदम् / विशेषणम् / सतिसप्तमी)

५) कृ धातो: शानच् (कुरुत: / कृत: / कुर्वाण:)

ऌ) मेलयत - रिक्तस्थाने उत्तरं लिखत । (5)

१) गान्धार	दु:स्वप्ननाशक:	१) गान्धार	स्वर:
२) कालिदास:	स्वर:	२) कालिदास:	उपमा
३) वृकोदर:	लक्ष्मी:	३) वृकोदर:	दु:स्वप्ननाशक:
४) नारायण:	उपमा	४) नारायण:	केयूरवान्
५) कराग्रे	केयूरवान्	५) कराग्रे	लक्ष्मी:

ए) साधु (√) / असाधु (X) इति लिखत । (5)

१) यत् भर्तु: हितमेव इच्छति तत् कलत्रम् । (√)

२) मनस्वी कार्यार्थी दु:खं सुखं च गणयति । (X)

३) पानाय स्वादु तोयम् अलम् । (√)

४) अगुणी गुणिनं वेत्ति । (X)

५) भुवि नृणां सर्वं वस्तु भयान्वितमस्ति । (√)

द्वितीय भाग: - संस्कृतभाषया उत्तराणि लिखत ।

(उत्तराणि उत्तरपत्रे लिखत)

II अ) **एकेन वाक्येन उत्तरं लिखत । (पञ्चानाम्)** (5)

१) श्रीकृष्ण: केन आयुधेन शिशुपालं प्राहरत् ?

..... चक्रायुधेन..... (काव्यकथा ५ पाठ:)

२) युधिष्ठिर: किरातं कुत्र प्रेषितवान् ?

..... हस्तिनापुरं..... (काव्यकथा ६ पाठ:)

३) के पूर्वं पाण्डवानां पौरुषम् अभिनन्दन्ति स्म ?

देवा: ..... (काव्यकथा ७ पाठ:)

४) युधिष्ठिर: किमर्थं महान्तम् आनन्दम् अनुभूतवान् ?

श्रीकृष्णस्य इन्द्रप्रस्थागमनवृत्तान्तं ज्ञात्वा.... (काव्यकथा ४ पाठ:)

५) शिव: अर्जुनाय किम् अस्त्रं दत्तवान् ?

..... पाशुपतास्त्रं.... (काव्यकथा १० पाठ:)

६) श्रीकृष्ण: किं प्रतिज्ञावचनं दत्तवान् ?

शिशुपालस्य अम्बायै " शिशुपालस्य शतम् अपराधान् मृष्यामि "....(काव्यकथा ३ पाठ:)

७) अप्सरसां चेष्टा: किमर्थं विफला: जाता: ?

अर्जुन: जितेन्द्रिय: ..... . (काव्यकथा ८ पाठ:)

आ) **एकं विषयमधिकृत्य ६-८ वाक्यै: संस्कृतेन प्रबन्धं लिखत ।** (5)

१) रेल्-स्थानकस्य दृश्यम्

अथवा

२) पुस्तकानि मम मित्राणि

इ) **प्रश्नस्य उत्तरं ४-५ वाक्यै: वर्णयत (संस्कृतेन) ।** (3)

किरातेन वर्णितस्य दुर्योधनस्य राज्यशासनवृत्तान्त: । काव्यकथा ६

अथवा

श्रीकृष्णस्य इन्द्रप्रस्थप्रयाणस्य विवरणम् । काव्यकथा ४

(ई) **ससन्दर्भं विवृणुत । (संस्कृतेन) (द्वे एव)** (3+3=6)

१) " एकत्र देवकार्यम् । अन्यत्र बन्धुकार्यम् । किं करोमि ? " (काव्यकथा २ पाठ:)

२) " दुष्टा: तत्काले सुखमनुभवन्ति । अन्ते विनश्यन्ति । " (काव्यकथा ७ पाठ:)

३) " शान्ति: मुनीनां स्वभाव: । स: स्वभाव: नृपाणां न । " (काव्यकथा ६ पाठ:)

उ) **गद्यांशं पठित्वा संस्कृतेन उत्तरं लिखत ।** (1+1+1+2=5)

निसर्गस्य परिरक्षणं समग्र-जगति मनुष्यस्य परमो धर्म: वर्तते । तस्य अङ्गभूता: वन्यजन्तव: वनस्पत्योषधय: कीट-पतङ्ग-मधुमक्षिका: इत्यादय: ।

वृक्षाणाम् आरोपणं संवर्धनं च वनप्रदेशस्य क्षेत्रफलं विस्तारयति । वृक्षा: पुष्पफलच्छायादीनि प्राणवायुं च ददति । अनेकेषां पक्षीणां जीवजन्तूनां च आश्रयभूता: वृक्षा: । अपि च, ते अतिवृष्ट्या जायमान-प्रवाहस्य अवरोधका: भूत्वा मृत्तिकानाशं निवारयन्ति ।

वृक्षाणाम् उत्पत्तौ संवर्धने च परमाधारभूता: सन्ति कीट-पतङ्ग-मधुमक्षिका:। यानि पुष्पाणि पुष्प्यन्ति,फलानि फलन्ति, धान्यानि च उत्पद्यन्ते तेषां मूल-कारणमस्ति परागस्पर्शक्रिया (pollination)। एतै: कीटादिभि: एषा प्रक्रिया सम्प्रवर्तते । एतेषां सुमहता उपकारेण एव आहारोत्पादनं साध्यम् इत्यत्र तु न संशय:।

किन्तु अद्यत्वे कृषिक्षेत्रादिषु क्रियमाण-कीटनाशक-सिञ्चनेन असङ्ख्याका: कीटपतङ्गादय: म्रियन्ते,

नगरप्रदेशेषु औद्योगिक-यन्त्रादिभ्य: वाहनादिभ्य: च निर्गच्छत: धूमात् जायमान-मलिनवायु: अपि तान् कीटादीन् बाधते । किञ्च, रात्रिषु ज्वलन्तीनां विद्युद्दीपानां प्रकाशात् अपि कीटादय: अपायग्रस्ता: भवन्ति ।

अत: पर्यावरणस्य परिरक्षणे यथा बाधा न भवेत् तथा जागरूकतावहनम् अस्माकम् आद्यं दायित्वमस्ति ।

१) निसर्ग-परिरक्षणस्य अङ्गभूता: के ? 1

२) वृक्षा: मृत्तिकानाशं कथं निवारयन्ति ? 1

३) कीटपतङ्गादीनां नाशनस्य एकं कारणं लिखत । 1

४) मनुष्यस्य आहारोत्पादनं कथं साध्यं भवति इति वाक्यद्वयेन स्पष्टी-कुरुत । 1

५) पद-द्वयस्य प्रथमाविभक्तिरूपं लिखत -

अ) निर्गच्छतः 1/2

आ) ज्वलन्तीनाम् 1/2

तृतीय: भाग: (संस्कृत/ तमिल् /आङ्गलभाषया उत्तरं लिखत ।)

III (अ) **अन्वयरचना , तात्पर्यं च लिखत । (एकस्य श्लोकस्य)** (4+2 = 6)

दृष्ट्वेमं स्वजनं कृष्ण युयुत्सुं समुपस्थितम् ।
सीदन्ति मम गात्राणि मुखं च परिशुष्यति ॥ (८ पाठ:)

अथवा

तस्य सञ्जनयन् हर्षं कुरुवृद्ध: पितामह: ।
सिंहनादं विनद्योच्चै: शङ्खं दध्मौ प्रतापवान् ॥ (५ पाठ:)

(आ) **सन्धिच्छेदं प्रदर्श्य प्रतिपदार्थं तात्पर्यं च लिखत । (एकस्य सुभाषितस्य)** (2+2+2= 6)

दिनयामिन्यौ सायं प्रात: शिशिरवसन्तौ पुनरायात: ।
काल: क्रीडति गच्छत्यायु: तदपि न मुञ्चत्याशावायु: ॥ (१० पाठ:)

(अथवा)

व्यसनानन्तरं सौख्यं स्वल्पमप्यधिकं भवेत् ।
काषायरसमासाद्य स्वाद्वतीवाम्बु विन्दते ॥ (२ पाठ:)

(इ) एकं न्यायं विवृणुत । (2)

१) अन्धपङ्गुन्याय: (३ पाठ:) २) पिष्टपेषणन्याय: (५ पाठ:) ३) गड्डरिकाप्रवाहन्याय: (६ पाठ:)

(ई) पठितस्य सुभाषितस्य आधारेण ४-५ वाक्यै: उत्तरं लिखत (संस्कृतेन) । (3)

१) वर्षशतं जीवित: मनुष्यस्य आयु: काल: कथं व्ययीभवति ? सुभाषितम् (८ पाठ:)

अथवा

२) विना अपि ऐश्वर्यं प्रकृतिमहतां मण्डनानि कानि ? सुभाषितम् (७ पाठ:)

(उ) एकस्या: प्रहेलिकाया: उत्तरम् अर्थं च लिखत । (3)

वृक्षाग्रवासी न च पक्षिजाति: (७ पाठ:)

तृणं च शय्या न च राजयोगी ।

आपीतवर्णो न च हेमधातु:

अतश्च ताम्र: सुरस: क एष: ?

(अथवा)

विराजराजपुत्रारे: यन्नाम चतुरक्षरम् ।

पुर्वार्धं तव वैरीणां परार्धं तव सङ्गरे ॥ (३ पाठ:)

(ऊ) एकस्या: सूक्ते: अर्थं लिखत । (2)

॥ धर्मं जिज्ञासमानानां प्रमाणं परमं श्रुति: ॥ (५ पाठ:)

(अथवा)

॥ वृत्तेन हि भवत्यार्यो न धनेन न विद्यया ॥ (८ पाठ:)